

SITUACIÓ ACTUAL DEL CATALÀ A L'ARAGÓ DES DEL PUNT DE VISTA POLITICOJURÍDIC

TREBALLS I DICTAMEN ELABORAT PER LA COMISSIÓ ESPECIAL
SOBRE LA POLÍTICA LINGÜÍSTICA DE LES CORTS D'ARAGÓ

Per tal de facilitar la comprensió del que exposo, he dividit la ponència en quatre apartats: el marc jurídic, les posicions polítiques de les institucions aragoneses, el dictamen fet per la Comissió Especial sobre la Política Lingüística de les Corts d'Aragó i el futur immediat.

EL MARC JURÍDIC

Els textos legals que conformen el marc jurídic de la situació actual de la llengua catalana a l'Aragó són quatre:

El primer text és l'article tercer de la Constitució espanyola, que, d'una banda, declara que el castellà és la llengua espanyola oficial a tot l'Estat i que tots els espanyols tenen el deure de conèixer-la i el dret d'usar-la i, d'altra banda, manifesta que les altres llengües espanyoles seran també oficials en les respectives comunitats autònomes, d'acord amb els estatuts respectius.

En segon lloc, hem de considerar l'article setè de l'Estatut d'autonomia d'Aragó (text reformat per la Llei orgànica 5/1996, del 30 de desembre), el qual determina que les llengües i modalitats lingüístiques pròpies d'Aragó gaudiran de protecció i que es garantirà el seu ensenyament i el dret dels parlants a usar-les, d'acord amb el que estableix una llei de les Corts d'Aragó per a les zones on són utilitzades predominantment.

El tercer text és el conveni de cooperació entre el Ministeri d'Educació i Ciència del Govern espanyol i el Departament d'Educació i Cultura del Govern d'Aragó (Resolució 310, del 27 de desembre de 1986, publicada al BOE).

El darrer document des del punt de vista jurídic és la Sentència 75/1997 del Tribunal Constitucional, publicada el 21 de maig de 1997, relativa al recurs d'empara presentat per la Universitat de València sobre la vulneració del dret a l'autonomia universitària, on es diu que la denominació de la llengua pròpia és *català*. Aquesta Sentència reconeix la unitat de la llengua catalana i n'accepta la doble denominació –modalitat local, *valencià*, i denominació comuna, *català*–, cosa que vol dir que el Tribunal Constitucional considera el nom de *català* com a sinònim de *valencià*.

POSICIONS POLÍTQUES DE LES INSTITUCIONS ARAGONESES

Les institucions aragoneses han considerat la qüestió lingüística com un tema prioritari davant del qual calia adoptar una posició bel·ligerant determinada. De totes les activitats que s'han dut a terme en aquest sentit, cal destacar-ne set:

En primer lloc, és important considerar la Declaració de Mequinensa de l'1 de febrer de 1984, que fou signada pels representants dels ajuntaments d'Areny de Noguera, Benavarri, Bonansa, Montanui, el Pont de Montanyana, Tolba, Saidí, Fraga, Torrent de Cinca, Mequinensa, Faió, Nonasp, Favara de Matarranya, Calaceit, Vall-de-roures, la Codonyera i Valljunquera. En aquesta Declaració es reclama el desenvolupament urgent de l'Estatut d'autonomia d'Aragó per aconseguir la normalització lingüística de la comunitat autònoma i per poder ensenyar el català a les escoles.

En segon lloc, cal fer esment de l'informe del Justícia d'Aragó sobre les llengües minoritàries a l'Aragó (Saragossa, 27 de gener de 1993), el qual urgeix les institucions aragoneses a emprendre una política lingüística que iguali els drets dels ciutadans aragonesos amb els dels ciutadans d'altres comunitats autònomes que també tenen una segona llengua.

En tercer lloc, cal tenir en compte la declaració de cooficialitat de la llengua catalana en els àmbits de les administracions locals de la Mancomunitat de la Llitera: Camporrells, el Torricó, Tamarit de Llitera, Albelda, Mequinensa, etc.

El quart fet important és l'acord unànim pres pels regidors de l'Ajuntament de Fraga el 24 de setembre de 1996, en què es reconeix la pluralitat lingüística d'Aragó –comunitat on es parla castellà, aragonès i català– i es demana al Ministeri d'Educació i Cultura del Govern espanyol un nou conveni per adaptar l'ensenyament de la llengua catalana a la nova ordenació del sistema educatiu i integrar-ne l'assignatura al currículum educatiu.

També s'ha de tenir en compte el Dictamen sobre la política lingüística a l'Aragó elaborat per una comissió especial i publicat al *Boletín Oficial de las Cortes de Aragón*, núm. 5, del 21 d'abril de 1997.

A més, cal mencionar el vot particular del Grup Parlamentari Popular del Parlament aragonès al Dictamen esmentat al punt anterior. Aquest grup parlamentari ha demanat el reconeixement de les tres llengües existents a l'Aragó –les quals anomena *castellà, conjunt de parles altaragoneses i català d'Aragó*– i ha defensat la celebració d'actes culturals i la realització d'accions destinades a la recuperació del patrimoni com a pilars de la política lingüística, enfront de la defensa de la cooficialitat de les tres llengües i de la normalització lingüística proposades pels altres grups parlamentaris. També ha redactat una moció estàndard contrària a la cooficialitat, la qual ha tramès als grups municipals amb l'objectiu d'aconseguir l'aval dels ajuntaments de la Franja. Fins ara, han aprovat aquesta moció els ajuntaments de Beseit, la Vall del Tormo, Valljunquera, la Freixneda i la Torre de Vilella, tots de la comarca del Matarranya.

En darrer terme, destaquem l'aprovació del Parlament aragonès –amb el vot en contra del Partit Popular– d'una resolució del debat sobre política general, tingut el dia 18 de setembre de 1997, per la qual es reafirma el reconeixement de la realitat trilingüe d'Aragó.

DICTAMEN DE LA COMISSIÓ ESPECIAL DE POLÍTICA LINGÜÍSTICA DE LES CORTS D'ARAGÓ

El 20 de juny de 1996, per iniciativa de la Chunta Aragonesista, el Ple de les Corts aragoneses prengué l'acord unànim de tots els grups parlamentaris de constituir una comissió especial d'estudi amb l'objectiu d'elaborar un dictamen sobre la situació de les llengües minoritàries d'Aragó. La finalitat principal era que aquest dictamen fos la base per a l'adopció de les mesures necessàries per a la normalització lingüística: reconeixement legal, cooficialitat, protecció, promoció i ensenyament. La Comissió es constituí formalment el 20 de setembre de 1996, i enllestí la seva comesa el dia 7 d'abril de l'any següent.

La Comissió, formada per cinc membres –un ponent de cada grup parlamentari–, es reuní vint-i-tres vegades. Davant aquesta comissió comparegueren trenta-nou persones: representants d'institucions i entitats culturals aragoneses, membres d'organitzacions socials i culturals, professors de català i d'aragonès, lingüistes i experts en aragonès i en català, personal de la Universitat de Saragossa, de les administracions local i autonòmica i del Parlament Europeu.

Després de sis mesos de feina, amb l'esperit de sintetitzar totes les aportacions i de mantenir la unanimitat de l'acord fundacional, la Comissió va redactar un dictamen estructurat en quatre punts: els antecedents, les actuacions, l'anàlisi de la situació i les conclusions.

Avui parlaré només de les conclusions, atès que suposen una fita històrica, ja que per primera vegada les Corts aragoneses anomenen pel seu propi nom les llengües que es parlen a l'Aragó. Fins aquell moment, tant l'Estatut com les disposicions en matèria lingüística feien referència a unes llengües i modalitats lingüístiques anònimes. De llavors ençà, ja podem afirmar que la política lingüística té un subjecte definit.

Les conclusions del dictamen són les següents:

a) En primer lloc, el Dictamen reconeix explícitament la realitat trilingüe d'Aragó i manifesta que en aquesta comunitat autònoma, juntament amb la llengua castellana, són llengües pròpies el català i l'aragonès, amb les modalitats corresponents.

b) En segon terme, el Dictamen pren com a base els tractats internacionals i estableix un tracte legal igualitari per a les dues llengües aragoneses minoritàries: l'aragonès i el català.

c) En tercer lloc, el Dictamen estableix el reconeixement legal de la situació, cosa que constitueix el punt de partida d'una política lingüística respectuosa amb els convenis internacionals, en sintonia amb la Constitució espanyola i conseqüent amb l'Estatut d'autonomia aragonès. El Dictamen determina que, abans del 31 de desembre de 1997, la Diputació General d'Aragó haurà de presentar un text legislatiu que faci efectius els drets de les minories lingüístiques en els territoris respectius. Aquesta llei de llengües d'Aragó regularà els drets següents:

– El dret de tots els aragonesos a conèixer bé i a utilitzar amb dignitat la llengua materna.

– El dret de tots els aragonesos a emprar habitualment la seva llengua, tant en les relacions entre els ciutadans com en les relacions dels ciutadans amb l'Administració.

– El dret de tots els parlants a rebre l'ensenyament de la llengua pròpia i en la llengua pròpia.

– El dret a la cooficialitat del català i de l'aragonès en els municipis i comarques on són llengua pròpia. Els efectes d'aquesta declaració de cooficialitat podran ser graduals i adaptats a la realitat sociolingüística del territori.

– El dret a la plena normalització de l'ús de les dues llengües en els seus territoris tradicionals.

– El dret al respecte a les modalitats comarcals i locals del català i l'aragonès en tots els casos d'aplicació i de desenvolupament de la cooficialitat i de la normalització del seu ús.

d) En quart lloc, el Dictamen pren en consideració les variants locals –modalitats distintes que presenten les tres llengües que es parlen a l'Aragó–, ja que considera que constitueixen una peculiaritat d'aquestes llengües que, a més, les enriqueix. Subratlla que cal definir-les en termes que no siguin pejoratius ni poc

científics i respectar-les i protegir-les, sense que això signifiqui el menyspreu de la unitat lingüística ni en comporti la fragmentació.

e) En cinquè terme, el Dictamen proposa que l'aragonès i el català s'ensenyin a l'escola, d'acord amb criteris de voluntarietat, gradualitat, progressivitat i suficiència. L'objectiu pedagògic que es persegueix és que, un cop finalitzat l'ensenyament primari, els escolars sàpiguen llegir i escriure la seva llengua materna.

f) Com a conclusió sisena, el Dictamen estableix un pla de senyalitzacions toponímiques, amb l'objectiu de recuperar la toponímia tradicional i fer-ne cooficial l'ús, per tal d'incorporar-la als diferents plans de senyalització.

g) En setè lloc, el Dictamen insta a donar suport als mitjans de comunicació i a les associacions que empren llengües minoritàries, i a les publicacions i manifestacions diverses redactades en català o en aragonès. El Dictamen, a diferència del vot particular del Grup Popular del Parlament, considera la política d'acció cultural com a complementària de la política lingüística, i no substitueix aquesta última per cap plantejament d'acció cultural.

h) I en vuitè i darrer lloc, el Dictamen proposa la creació d'un òrgan administratiu encarregat de dur a terme la normalització lingüística. Demana que sigui el mateix Govern d'Aragó qui es converteixi en el motor de la política lingüística, amb un model propi i mitjançant un organisme administratiu específic de la Comunitat Autònoma.

Aquestes són, doncs, les vuit conclusions que s'extreuen del Dictamen aprovat en comissió per una majoria parlamentària de quaranta dels seixanta-set diputats que constitueixen el Ple del Parlament. Aquest Dictamen no genera efectes jurídics, però té un valor doble: d'una banda, és la primera vegada que les Corts d'Aragó posen nom a les llengües minoritàries i manifesten la voluntat de desenvolupar una política lingüística pròpia per a aquestes llengües, de la qual cosa fins ara només havia gaudit el castellà; d'altra banda, el treball intensiu de la Comissió i la qualitat científica i representativa de les persones que hi han comparegut han permès deixar al Parlament, constituïda pels diaris de sessions i per l'arxiu dels materials aportats —molt abundants—, la base suficient per fer el treball legislatiu que ens mana el nostre Estatut d'autonomia.

EL FUTUR IMMEDIAT

Un cop establert el marc jurídic, apuntades les posicions polítiques dels grups parlamentaris i exposades les conclusions del Dictamen fet per una comissió especial del Parlament aragonès, resta considerar què pot passar en el futur immediat.

D'entrada, cal preveure que el Dictamen fet per la Comissió especial serà aprovat definitivament pel Ple del Parlament a començaments del mes de novembre. Amb tot, és important destacar que el tràmit parlamentari no permet modificacions del text en aquesta fase del procediment i que, per tant, el Ple es veurà obligat a aprovar o bé el Dictamen de la Comissió o bé el vot particular del Grup Parlamentari Popular.

El Dictamen fixa la data del 31 de desembre de 1997 perquè el Govern presenti un Projecte de llei de llengües d'Aragó que haurà de donar caràcter normatiu als continguts del Dictamen. A partir de l'aprovació d'aquesta llei per les Corts d'Aragó es faran efectives les conclusions del Dictamen i quedaran definitivament protegits i regulats els drets dels parlants de les llengües minoritàries d'Aragó.

La qüestió ara és saber què farà el Govern davant les tres opcions que se li presenten: d'una banda, pot fer cas del Parlament, que li demanarà una llei abans del 31 de desembre; d'altra banda, pot considerar el vot particular del Grup Parlamentari Popular i les mocions dels ajuntaments que s'han manifestat contraris a la cooficialitat de les tres llengües i, presentar un projecte de llei abans del 31 de maig de 1999, i, en tercer lloc, pot fer cas del seu president, Santiago Lanzuela, el qual la setmana passada va manifestar que la convivència lingüística a l'Aragó era perfecta i que no calia cap regulació legislativa.

Deixant de banda la qüestió parlamentària, hi ha un altre tema força delicat: les transferències educatives de l'ensenyament no universitari. A partir del curs escolar vinent, la comunitat autònoma aragonesa assumirà les competències en aquesta matèria i quedarà sense efecte l'únic instrument jurídic que fins ara ha facilitat la migrada cosa que tenim, que és l'ensenyament optatiu de la nostra llengua als centres de primària i de secundària.

Pel que coneixem fins ara dels treballs preparatoris del model educatiu aragonès, no hi és inclòs l'ensenyament de les llengües pròpies dels aragonesos que viuen a la part oriental ni dels que viuen a les valls pirenaïques. També desconeixem quin serà el futur d'un professorat experimentat, després de treballar més de deu anys en unes condicions molt difícils i d'haver assumit, molts cops, a través del seu Seminari Permanent, les funcions que corresponien a les autoritats educatives.

La complexitat d'aquesta situació, plena de provisionalitats i voluntarismes, em mena a concloure que els grups parlamentaris hem de fer un esforç definitiu i, tot mantenint l'esperit de treball de la Comissió especial, acabar la feina i aprovar sense més dilacions la Llei de llengües d'Aragó. Si no és així, tal com ens va recordar el professor Artur Quintana, en poc temps el problema lingüístic deixarà d'existir i de les llengües minoritàries d'Aragó només en quedarà la toponímia.

JOSEP M. BECANA SANAHUJA